

Pragmaattiseen talouspolitiikkaan korporaatioiden maailmantaloudessa – John Kenneth Galbraithin haastattelu

VISA HEINONEN ja MIKA PANTZAR

Professori John Kenneth Galbraith on yksi luetuimmista ja siten vaikutusvaltaisimmista elossa olevista kansantaloustieteilijöistä maailmassa. Hän syntyi Kanadassa vuonna 1908 ja väitteli tohtoriksi maatalouden taloustieteestä Kalifornian yliopistossa. Toisen maailmansodan aikana Galbraith oli vastuussa hintavaltavonnasta Yhdysvalloissa ja myöhemmin strategisesta pommitustutkimuksesta (the Strategic Bombing Survey). Sodan jälkeen hän vastasi talousasioista miehityksessä maissa ja sai vapauden mitalin toiminnastaan. Galbraith nimettiin Harvardin yliopiston kansantaloustieteen professoriksi. Poliittisesti hän on ollut lähellä USA:n demokraatteja. Galbraith on toiminut myös Yhdysvaltain taloustieteilijöiden yhdistyksen, the American Economic Associationin puheenjohtajana sekä Yhdysvaltain presidenttien taloudellisena neuvonantajana. John Kennedyn ollessa presidenttinä Galbraith nimettiin Yhdysvaltain suurlähettilääksi Intiaan, missä hän toimi vuosina 1961-63. Vuosina 1970-71 Galbraith vietti kaksi lukukautta Britanniassa Cambridgen yliopiston vierailevana luennoitsijana. Hänet on sittemmin kutsuttu yliopiston Trinity Collegen kunniajäseneksi.

Professori Galbraith on kirjoittanut lukuisia teoksia, joista mainittakoon 'The Affluent Society' (Galbraith 1955, suom. 'Runsauden yhteiskunta'), 'American Capitalism: The Con-

cept of Countervailing Power' (Galbraith 1952), 1930-luvun lamaa käsittelevä 'The Great Crash' (Galbraith 1954), 'Economic Development' (Galbraith 1962), 'The New Industrial State' (Galbraith 1967, suom. 'Uusi yhteiskunta') ja hänen uusimpiin kuuluvat teoksensa 'Economics in Perspective - a Critical History' (Galbraith 1987) sekä 'The Culture of Contentment' (Galbraith 1992) (ks. myös kirjallisuusluettelo). Muistelmansa 'Life in Our Times' hän julkaisi vuonna 1981. Mahdollisesti hintavaltakokemustensa vuoksi Galbraith ei ole koskaan uskonut täysin vapaisiin markkinoihin. Hän on korostanut julkisen vallan ja taloudellisen suunnittelun roolia: suunnittelu ei Galbraithin mukaan kuulu pelkästään julkiselle vallalle vaan on olennainen osa yksityisen sektorin toimintakyvyn takaamista. Japanin talouden menestyksekkään strategisen suunnittelun voi mainita esimerkkinä galbraithilaisen suunnittelujärjestelmän eli ns. teknostruktuurin menestyksestä. Galbraith on korostanut suuryritysten merkitystä modernissa kapitalismissa: niillä on resursseja suuren mittakaavan tutkimustoimintaan ja innovaatioihin, riskinotto-kykyä sekä kykyä vaikuttaa myös markkinoihin. Galbraith onkin painottanut erityisesti teknologian merkitystä taloudellisessa kasvussa. Haastattelimme professori John K. Galbraithia elokuussa 1993.

Suuryritysten ja yhteenliittymien maailmantalous

Professori Galbraithin keskeinen teos 'The New Industrial State' (Galbraith 1967) heijasti 1960-luvun "suunnitteluromantiikkaa". Galbraith kirjoitti ei-kilpailullisista markkinoista (oligopoleista ja monopolistisesta kilpailusta), suuryrityksistä ja niiden verkostoista, ns. tekostruktuurista. Nykypäivänä taloustieteilijät käyttävät epätäydellisen kilpailun malleja, ja ei-kilpailullisten markkinoiden ajatus on omaksuttu laajasti kansantaloustieteessä. Näyttää kuitenkin siltä, että talous on tullut yhä vaikeammin ennustettavaksi ja hallittavaksi. Nykymaailmaa vaivaavat ympäristön pilaantumiseen liittyvät ongelmat, köyhyys ja sodat.

– Kuinka päteviä ajatuksenne suunnittelusta ja yhteistyöstä ovat nykypäivän hallitsemattomassa yhteiskunnassa?

– Sanoisin, että kirjan perusajatus on edelleen pätevä: perusajatus on se, että suuret teollisuuskorporaatiot ovat vallanneet markkinat. Niiden välillä on kansainvälisellä tasolla yhteyksiä. Tällainen suurkorporaatioiden verkosto on korvannut klassiset markkinat. Toinen mielestäni edelleen hyvin pätevä tosiasia on se, että vanhoissa teollisuusmaissa on toteutunut seuraavanlainen kehitys: ammattiliittojen voima on heikentynyt ratkaisevasti ja vanhanaikainen teollisuus on siirtynyt matalapalkkamaihin.

– On väitetty, että länsimaissa 1980-luvulla tapahtuneen markkinoiden voimakkaan liberalisoinnin jälkeen paluu vanhaan keynesiläiseen kokonaiskäsytyn säätelyn maailmaan on mahdotonta. Taloustieteilijät väittävät, että tarvitaan joustavampia palkkajärjestelmiä ja että ammattiyhdistysliikkeen ja muiden vanhojen instituutioiden jäykkyys ovat syitä kasvavaan työttömyyteen. Mitä sanoisitte tästä?

– En usko lainkaan, että se on totta. Ennen vanhaan ammattiliitot olivat voimakkaampia. Työttömyys ei kuitenkaan ollut niin suurta kuin nykyään. En pidä ammattiyhdistysliikettä ollenkaan uutena työttömyyttä lisäävänä tekijänä.

– Elämme ympäristöongelmien, jatkuvien sotien sekä rikkaiden ja köyhien välisen kasvavan epätasa-arvon maailmassa. Millaisia ratkaisuja ehdottaisitte näihin globaaleihin ongelmiin?

– Kannatan kansallisen vallan siirtämistä kansainvälisille auktoriteeteille mainittujen globaalisten ongelmien vuoksi. Meillä on kaikilla etuja puolustettavana asioissa, jotka koskevat ympäristöongelmia sademetsistä ilmakehän saastumiseen. Lisäksi me kaikki kärsimme ympäristön pilaantumisesta. Siksi en usko, että ongelmia voidaan ratkaista erikseen yksittäisissä maissa. Toisaalta minun on myönnettävä, että Yhdysvallat suurimpana teollisuusmaana on suurin vastuullinen. Juuri siksi monet meistä olivat pettyneitä, vaikkakaan emme olleet yllättyneitä Reaganin hallinnon vastahakoiseen asenteeseen. Reaganin hallinto uskoi pohjimmiltaan siihen, että pitkä aikaväli ei ole ratkaiseva ja että ympäristöliike oli juoni, jolla pyrittiin puuttumaan markkinajärjestelmän toimintaan. Toisaalta haluaisin mennä pidemmälle. Haluan puhdasta ilmaa ilmaston lämpenemisen ja haposateiden estämiseksi. Toivon myös, että ympäristöstä kannetaan visuaalista huolta. Yksi modernin teollistumisen tuhoisista seurauksista on asutun ympäristön pilaantuminen ja "visuaaliset saasteet". Taloudellisen kasvussa on kiinnitettävä huomiota myös visuaalisiin ja esteettisiin seikkoihin.

Ongelmana kansakuntien köyhyys

Professori Galbraith on tehnyt pitkän uran tutkijana ja yliopiston opettajana. Hän on myös kirjoittanut kirjan kansantaloustieteen historiasta. Kykeneekö tiede vastaamaan nykymaailman yhteiskunnallisiin ongelmiin? Mitkä ovat keskeisimpiä ongelmia?

– Millaiseksi arvioitte kansantaloustieteen kehityksen lähitulevaisuudessa? Pitäisikö empiirisellä tutkimuksella olla enemmän vaikutusta teorianmuodostukseen? Mitkä ongelmat tulevat painottumaan tutkimuksessa?

– Mielestäni monia asioita on tapahtumassa. Kansantaloustieteessä joudutaan lähitulevaisuudessa kiinnittämään paljon entistä enemmän huomiota köyhyyden ongelmaan. Tämä pätee niin Eurooppaan, missä riippuvuus vierastyöläisistä on suuri, kuin Yhdysvaltoihin, missä sekä sisäisen että ulkoapäin tulevan työväen rooli on keskeinen. Kansantaloustieteessä nämä kysymykset tulevat olemaan yhä tärkeämpiä. Lisäksi väkivallan vaara on suuri, ellei mitään tehdä. Los Angelesissa puolitoista vuotta sitten kävi huonosti.

Toinen erityisesti Euroopassa huomiota kaipaava ongelma on yksittäisten maiden harjoittaman politiikan ja talousliittoutuman politiikan välinen suhde. Tähän liittyy viime aikoina Euroopassa nähty valuuttakriisi. Kriisi on seurausta siitä, että valuuttojen vakauttamisessa on edetty yksittäisten maiden sisäisesti harjoittaman politiikan – budjettipolitiikka mukaanluettuna – yhtenäistämistä nopeammin. Olen sitä mieltä, että talouspolitiikan ja valuuttojen yhtenäistämisyhtymien sekä maiden sosiaalisia, sotilaallisia sekä muita tarpeita heijastelevan sisäisen politiikan yhteensovittamiseen on pyrittävä entistä ponnekkammin.

Lopuksi haluan korostaa sitä, että maailmassa ei ole mitään ongelmia, jotka ylittäisivät köyhien maiden ongelmat. Meidän on myös seurattava tarkkaan, mitä tapahtuu entisessä Neuvostoliitossa. Siellä näyttää olevan tendenssiä siirtyä heikosti toimivasta talousjärjestelmästä tilaan, jossa ei ole mitään talousjärjestelmää.

– *Ne asiat kiinnostavat erityisesti meitä suomalaisia.*

– Aivan, olettehan lähempänä mainitsemiani ongelmia.

Haluaisin korostaa vielä kahta asiaa. Ensimmäkin haluan nähdä Länsi-Euroopan ja Yhdysvaltojen jatkavan ponnekkaisesti entisen Neuvostoliiton osien tukemista. Kaipaamme todellista rahallista apua. Mielestäni entisten reaaliosialismin maiden siirtymävaihetta ja sitä edistäviä ihmisiä on tuettava sen sijaan, että tuettaisiin

tilanteesta ainoastaan itse hyötymään pyrkiviä. Toiseksi en ole koskaan uskonut, että muutos on nopea. Olen aina ajatellut niin, ettei Itä-Euroopan maiden pitäisi hylätä yhtä talousjärjestelmää, ennenkuin niillä on toimiva vaihtoehto. Prosessi on hidaskäyttöinen. Kapitalismiin siirtyminen tulisi aloittaa pienteollisuudesta, ravintola-alalta, palveluista ja maataloudesta. Ei ole mitään syytä uskoa, että kaikki tapahtuisi nopeasti. Ei ole myöskään syytä uskoa, että kapitalismi voitaisiin toteuttaa suurteollisuudessa, ennenkuin vaihtoehtoinen johtamisjärjestelmä ja markkinat on olemassa.

Olen ollut pitkään institutionaalisen taloustieteen kannattaja. Pidän terveenä sitä, että instituutioiden muutos muovaa taloutta. Näin taloudesta tulee dynaaminen. Teorian tulee ottaa huomioon reaalityön historialliset muutokset: se, mikä on tärkeää jonain ajankohtana, saattaa olla merkityksetöntä jonain toisena ajankohtana. Minun täytyy tunnustaa, etten ole ehtinyt perehtyä institutionalistisen taloustieteen viimeisimpään kehitykseen siinä määrin kuin olisi todella pitänyt.

Yhteiskunnan uusi luokkakajo

On puhuttu paljon modernien teollisuusyhteiskuntien uudesta luokkajajasta: jakautumisesta pärjääjiin ja putoajiin. Myös koko maailman tasolla on esitetty väite, että maailman jakautuminen rikkaaseen pohjoiseen ja köyhään etelään syvenee. Mitä sanottavaa taloustutkijalla on näistä asioista?

– *Miten tiivistäisitte tuoreen 'The Culture of Contentment' -teoksen keskeiset argumentit?*

– Teoksen keskeinen argumentti on se, että moderni dialektiikka ei ole pääoman ja työvoiman välistä kuten aiemmin oletettiin. Moderni dialektiikka on mukavuudessa elävien ja muiden välistä. Mukavuudessa elävät ovat yritysjohtajia, kapitalisteja, yrittäjiä, vapaan ammatin harjoittajia, intellektuelleja sekä suuri eläkkeellä ja sosiaaliturvan varassa elävien joukko.

Sitten on niitä, joilla ei ole mitään. Modernissa yhteiskunnassa on olemassa toisaalta hyvin laaja mukavuudessa elävien yhteisö ja toisaalta erityisesti Yhdysvalloissa hyvin suuri joukko ihmisiä, jotka tosiasiaassa elävät järjestelmän ulkopuolella: alaluokka. Moderni dialektiikka on alaluokan tarpeiden ja mukavuudessa elävien mukavuuden välistä ristiriitaa. Tämä heijastuu hyvin voimakkaasti valtion talouden näkökulmassa. Alaluokan perustoimeentulotuki nähdään taakkana, mutta mukavuudessa eläviä hyödyttäviä varustelumenoja, automaattista ansiosidonnaista sosiaaliturvaa sekä pankkien ja muiden instituutioiden tukea ei pidetä taakkana. Meidän on erotettava toisistaan köyhille suunnatut ja mukavuudessa eläviä hyödyttävät julkiset menot.

– *Entä kolmas maailma tai ns. kehitysmaat?*

– Olen käyttänyt paljon aikaani niiden ongelmiin. Aloin pitää luentokursseja köyhien maiden ongelmista vuosia sitten Harvardissa. Olen sitä mieltä, että meillä rikkaissa maissa asuvilla on jatkuvasti suuri vastuu köyhien maiden ongelmista. Olen painottanut koulutuksen merkitystä köyhissä maissa. Meidän on muistettava, että tässä missään maailmassa ei ole lukutaidotonta väestöä, joka ei olisi köyhää. Korostan vakaan hallitusvallan säilyttämistä. Mikään ei saata yksittäistä maata alttiiksi köyhyydelle samalla tavoin kuin lain ja järjestyksen rakenteiden romahdus. Somaliassa on nähtävissä tästä esimerkki ja tietenkin myös Balkanilla. Mikään ei köyhdytä ihmisiä samalla tavoin kuin sisällissota.

– *Painotatte siis kehitystutkimuksen merkitystä?*

– En sanoisi, että tarvitsemme niinkään paljon lisää tutkimusta. Painotan rikkaiden maiden voimakkaan panostuksen merkitystä köyhille maille erityisesti koulutuksen alueella, mutta myös muissa kehitykseen liittyvissä asioissa mukaan luettuna terveydenhoito, sekä Yhdistyneiden kansakuntien jatkuvaa panosta sisäisen rauhan ylläpitämisessä. Joissain tapauksissa meidän on loukattava itsemääräämisoikeutta, jotta voimme estää ihmisiä teurasta-

masta toisiaan. En toivo, että Yhdysvallat toimisi näin, mutta toivoisin Yhdistyneitten kansakuntien toimivan.

Talouspolitiikkaa ei pidä perustaa teoriaan

Professori Galbraith on puhunut viime aikoina pragmaattisen talouspolitiikan puolesta: teorit tulisi hylätä ja perustaa joustava talouspolitiikka käytännön kokemuksille. Toisen maailmansodan jälkeisenä aikana erityisesti Pohjoismaiden talouspolitiikan perustana on ollut pyrkimys rakentaa hyvinvointivaltiota ja kytkeä toisiinsa talous- ja sosiaalipoliittisia päämääriä. Nyt käydään keskustelua, jossa on painotettu hyvinvointivaltion säilyttämisen kustannuksia, julkisen sektorin pienentämisen tarvetta, kansantalouden kilpailukyvyyn vahvistamisen tarvetta sekä talouden yksityistämistä ja markkinavoimien vapaampaa toimintaa. Tämä kehitys voidaan nähdä osana maailmanlaajuisista liberalistisen ideologian nousua. Viime aikoina äärioliberalismi on kuitenkin joutunut vastatuuleen ongelmien koetellessa maailmantaloutta.

– *Onko viime aikoina painotettu liberalistinen ideologia ristiriidassa Teidän korostamanne pragmaattisen talouspolitiikan kanssa? Mitä tarkoittatte pragmatismilla tässä yhteydessä? Mitä vikaa on läntisten teollisuusmaiden nykyisessä talouspolitiikassa?*

– Tämä on hyvin selvää. Mielestäni talouspolitiikkaa ei pidä perustaa yksinomaan teoriaan. Talouspolitiikkaa ei pitäisi myöskään perustaa sellaiseen oppiin, jonka mukaan markkinoiden toimintaan ei voida koskaan puuttua, eikä liioin siihen ajatukseen, että kaikki voidaan jättää markkinamekanismin huoleksi. En kuitenkaan usko täyteen sosialismiin. Tavoitteenani on sekoitus valtion toimia ja markkinakäyttäytymistä: sen tulisi heijastaa parasta vaihtoehtoista ratkaisua kussakin erityistapauksessa. Kolmanneksi en myöskään usko liian kattaviin yleistyksiin. Pitäkäämme aina mielessä, että ideologiat ovat pakoa ajattelusta.

– Teoksessanne *'The Affluent Society'* (Runsauden yhteiskunta) puolustitte julkisia palveluja inhimillisten tarpeiden näkökulmasta ja pragmaattisen talouspolitiikan tarpeeseen vedoten. Kuinka pätevänä pidätte usein käytettyä erottelua "tuottavien" ja "tuottamattomien" toimintojen välillä?

– Minä en tee tuota erottelua. Erottelua käyttävät ne, jotka eivät ole tutkineet asioita. Mikä on auto? Tuottava vai tuottamaton? Vastaus riippuu täysin näkökulmasta, eikä erottelulla ole tekemistä todellisuuden kanssa. Usein ajatellaan, että viihde on tuottamatonta. Kun ihmiset ovat saaneet riittävästi hyödykkeitä, he haluavat kuitenkin nimenomaan huvituksia ja viihdettä. Tavallisesti ajatellaan, että yksityinen tuotanto on tuottavaa ja julkiset palvelut ovat tuottamattomia. Uskooko joku todella, että korkeatasoinen koulutusjärjestelmä on tuottamaton. On täysin mieletöntä uskoa, että asia on niin. Ovatko puhtaat kadut tuottamattomia? Eivät varmastikaan. Ne ovat hyvin tuottavia. Ovatko toimivat julkiset terveystalvet tuottamattomia? Ne kuuluvat tärkeimpiin tarpeisiimme.

En siis tee tuota erottelua ollenkaan. Mielestäni erottelu toimii niiden eduksi, jotka haluavat ajatella, että pelkästään yksityisen sektorin vanhanaikainen tavaratuotanto on tuottavaa toimintaa.

– Mikä on näkemyksenne Euroopan yhdentymiskehityksestä?

– Kannatan sitä. Haluan nähdä Länsi-Euroopan maat sivistyneesti yhteistyössä keskenään. Kaksi maailmansotaa koituivat kalliiksi hinnaksi kansojen keskinäisestä kilpailusta. En kuitenkaan usko, että on mahdollista edetä loppuun asti yhdistymisessä esimerkiksi yhteiseen valuuttaan, ennenkuin on olemassa halukkuutta yhtenäistää sosiaalipolitiikkaa sekä budjettejä. Niin kauan kuin sitä ei tapahdu, laajemman yhdentymisen tiellä on parhaillaan meneillään olevan kriisin tapaisia esteitä.

Kirjallisuus

- Ciscel, D. (1984): Galbraith's Planning System as a Substitute For Market Theory. *Journal of Economic Issues*, vol. 18, 411-418.
- Galbraith, J. K. (1952a): *A Theory of Price Control*. Cambridge, Mass., Harvard University Press.
- _____ (1952b): *American Capitalism: The Concept of Countervailing Power*. Boston, Houghton Mifflin.
- _____ (1955): *The Affluent Society*. Boston, Houghton Mifflin.
- _____ (1961): *The Great Crash*. Boston, Houghton Mifflin.
- _____ (1962): *Economic Development*. Cambridge, Mass., Harvard University Press.
- _____ (1967a): *The New Industrial State*. Boston, Houghton Mifflin.
- _____ (1967b): *How to Get Out of Viet Nam*. New York, New American Library.
- _____ (1969a): *Ambassador's Journal*. Boston, Houghton Mifflin.
- _____ (1969b): *How to Control the Military*. New York, Doubleday.
- _____ (1973a): *A China Passage*. Boston, Houghton Mifflin.
- _____ (1973b): *Economics and the Public Purpose*. Boston, Houghton Mifflin.
- _____ (1975): *Money. Whence it Came, Where it Went*. Boston, Houghton Mifflin.
- _____ (1977): *The Age of Uncertainty*. Boston, Houghton Mifflin.
- _____ (1979a): *The Nature of Mass Poverty*. Cambridge, Mass., Harvard University Press.
- _____ (1979b): *Annals of an Abiding Liberal*. Boston, Houghton Mifflin.
- _____ (1981): *Life in our Times*. Boston, Houghton Mifflin.
- _____ (1983): *The Anatomy of Power*. Boston, Houghton Mifflin.

- _____ (1987): *Economics in Perspective - a Critical History*. Boston, Houghton Mifflin.
- _____ (1988): Time and the New Industrial State - 'The New Industrial State' after Twenty Years. *American Economic Review* 78:2, 373-382.
- _____ (1992): *The Culture of Contentment*. Boston, Houghton Mifflin.
- Galbraith, J. K. & Menshikov, S. (1989): *Capitalism, Communism and Coexistence*. Boston, Houghton Mifflin.
- Hession, C. (1972): *John Kenneth Galbraith and His Critics*. New York, New American Library.
- Munro, C. Lynn (1977): *The Galbraithian Vision*. Washington, University Press of America.
- Riesman D. (1980): *Galbraith and Market Capitalism*. New York, New York University Press.
- Sharpe, M. (1973): *John Kenneth Galbraith and the Lower Economics*. White Plains, International Arts and Sciences Press.
- Stanfield, J. R. (1983): *The Affluent Society after Twenty-Five Years*. *Journal of Economic Issues*, vol. 17, 589-607.